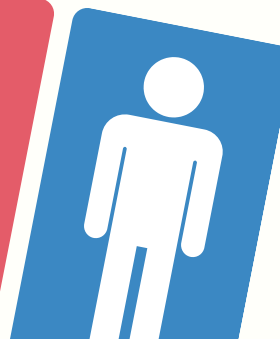
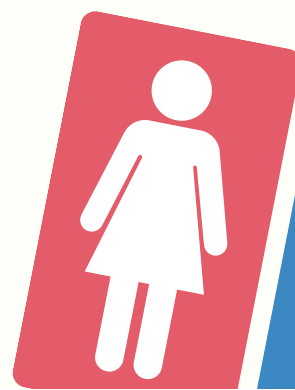

PODREČZNIK

MODEL NAUCZANIA
UMIEJĘTNOŚCI FUNKCJONALNYCH

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Innowacja społeczna "Specjalnie-funkcjonalnie - model nauczania dzieci z niepełnosprawnościami intelektualną umiejętności funkcjonalnych", została zrealizowana ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

Innowacja powstała przy współpracy z inkubatorem innowacji społecznych w obszarze KSZTAŁCENIE:
POPOJUTRZE 2.0
SENSE consulting sp. z o.o.

INNOWATORKI

Aleksandra Skraburska

Beata Urbaniak

AUTORKI

Monika Chróst-Woźniak

terapeuta behawioralny i superwizor (BCBA), pedagog specjalny, nauczyciel i terapeuta dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

Michalina Korzeniewska

psycholog, pedagog specjalny, analityk zachowania (BCBA), licencjonowany terapeuta behawioralny PLTB.

Marta Sierocka-Rogala

diagnosta i terapeuta behawioralny (BCBA), pracująca w oparciu o Stosowaną Analizę Zachowania, logopeda, pedagog, superwizor BCBA i PLTB. Dyrektor Merytoryczny Fundacji SCOLAR oraz Dyrektor Programowy SCOLARIS . Twórca programu i dyrektor Szkoły Scolar.

Aleksandra Skraburska

diagnosta, psycholog, psychoterapeuta poznawczo-behawioralny, założycielka i Dyrektor Ośrodka Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczego Początek Świata, mama chłopca z niepełnosprawnością sprzężoną.

Paula Szewczyk

pedagog specjalny, terapeuta behawioralny, nauczyciel i terapeuta dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

Beata Urbaniak

doktor nauk społecznych w zakresie pedagogiki, pedagog specjalny, szkoleniowiec, terapeuta behawioralny i superwizor (BCBA), założycielka Niepublicznego Specjalnego Przedszkola Familia w Swarzędzu.

SPIS TREŚCI

POTRZEBA FUNKCJONALNEGO UCZENIA

POTRZEBA FUNKCJONALNEGO NARZĘDZIA W UCZENIU

Komu ma służyć narzędzie?

Struktura narzędzia

Ocena, IPET i WOPFU w jednym

KWESTIONARIUSZ

Osoby dokonujące pomiaru

Przeprowadzenie pomiaru

Przykładowy pomiar

Kwestionariusz jako IPET

Kwestionariusz a WOPFU

Realizacja zadań kwestionariusza na poszczególnych przedmiotach

INSTRUKTAŻ

Kiedy zajrzeć do instruktażu?

Definicje zachowania

Kryterium zaliczenia

Przykłady i kroki w uczeniu

Instruktażowe przykłady

KILKA DODATKOWYCH INFORMACJI DLA DYREKTORÓW SZKÓŁ

KILKA DODATKOWYCH INFORMACJI DLA RODZICÓW

Rodzicu, Nauczycielu, Dyrektorze szkoły

„Specjalnie – funkcjonalnie”

to kilka rozwiązań
w jednym narzędziu:

OCENA

PROGRAM NAUCZANIA

INDYWIDUALNY PROGRAM EDUKACYJNO-
TERAPEUTYCZNY (IPET)

WIELOSPECJALISTYCZNA OCENA POZIOMU
FUNKCJONOWANIA UCZNIA (WOPFU)

ucz z sensem = ucz funkcjonalnych umiejętności

„Aby był szczęśliwy i samodzielny”

„Nie musi być lekarzem, byle sobie poradził w życiu”

to najczęściej spotykane wypowiedzi rodziców dotyczące przyszłości ich dzieci.

Czy w przypadku dzieci z niepełnosprawnością mamy inne marzenia? Nie, oczywiście że nie. Chcemy, aby były szczęśliwe, samodzielne i radziły sobie w sytuacjach życiowych.

Czy szkoła ich do tego przygotowuje? Często zadajemy sobie to pytanie – zwłaszcza wtedy, gdy nasze dzieci, nasi uczniowie kończą szkoły i wchodzi w dorosłe życie.

Gdy nauczyciele uczyli nasze dzieci czytania, to myśleliśmy - tak, to jest potrzebne. Trzeba będzie rozpoznać, czy na opakowaniu napisane jest „mąka” czy „sól”, „wejście” czy „wyjście”, „stop” czy też „zakaz”.

Gdy nauczyciele uczyli pisanie również byliśmy w stu procentach przekonani, że jest to ważne – będzie można wpisać na youtube nazwę filmu, którego szukamy :)

Jeśli jednak uczyli nazw kolorów, nie zapalało nam się pomarańczowe światło sygnalizujące niepokój, czy na pewno ta umiejętność zostanie wykorzystana w życiu. Czy jest to umiejętność, którą koniecznie trzeba posiadać, aby szczęśliwie i samodzielnie żyć?

Rozpatrując tę kwestię z poziomu naszego prywatnego dorosłego życia, wiemy, że nazwy kolorów przydają się nam w życiu. Doprecyzowujemy nimi, o jakie przedmioty nam chodzi. Taka jest funkcja przymiotników. Warto jednak zadać sobie pytanie, jak często w stosunku do innych słów, używamy w naszym słowniku nazw kolorów... Rzadko, bardzo rzadko, jeśli nie pracujemy w zawodzie, który nie jest związany na przykład z dekoracją wnętrz czy malowaniem paznokci. Wniosek jest dość oczywisty. Nauka kolorów jest ważna i powinna być wprowadzana do uczenia, jednak dopiero wtedy, gdy dana osoba opanowała bogaty zasób nazw obiektów i osób (rzeczowników) oraz nazw czynności (czasowników). Przymiotniki pojawią się więc w programie dopiero po opanowaniu 200 – 300 rzeczowników i czasowników opisujących najważniejsze osoby, przedmioty i czynności.

A tak powszechne w nauczaniu pytanie: „Co to jest?” w odniesieniu do koła, trójkąta czy kwadratu? Czy dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest to słowo kluczowe, bez którego nie będzie wiadomo, z której toalety skorzystać? Słowa te będą miały ogromne znaczenie przy uczeniu umiejętności akademickich, czyli takich, które związane są ze zdobywaniem wiedzy. Część naszych dzieci oczywiście opanuje tak szeroki zasób słów i rozwinie swoje myślenie matematyczne do tego stopnia, iż pojawi się przestrzeń do zdobywania wiedzy na temat abstrakcyjnych pojęć matematycznych.

I zastanawiamy się...

... dlaczego uczenie pojęcia „brudny” na obrazku z plamą na ubraniu nie wpłynęło na to, że noszona przez cztery dni koszulka, która jest przepełniona, ale nie ma widocznego zabrudzenia, nie jest wrzucana do kosza z rzeczami do prania?

... dlaczego układanie obrazków według kolejności „najpierw lepię jedną kulę – potem drugą i ustawiam ją na pierwszej – potem wkładam marchewkę i węgielki” nie przekłada się na zaplanowanie działania „najpierw myję szklanki po herbacie a potem bardzo zabrudzone talerze”?

.... dlaczego przecinanie wzorów na kartce papieru nie przekłada się na chwycenie nożyczek i przecięcie opakowania z proszkiem do ugotowania kisielu a przypinanie klamerek na opakowaniu od butów na wieszanie prania?

... dlaczego używanie słowa „pić” w odpowiedzi na pytanie: „Co chcesz?” nie przekłada się na samodzielne jego użycie podczas długiego, wyczerpującego spaceru w słońcu, gdy nikt nie zapyta o to.

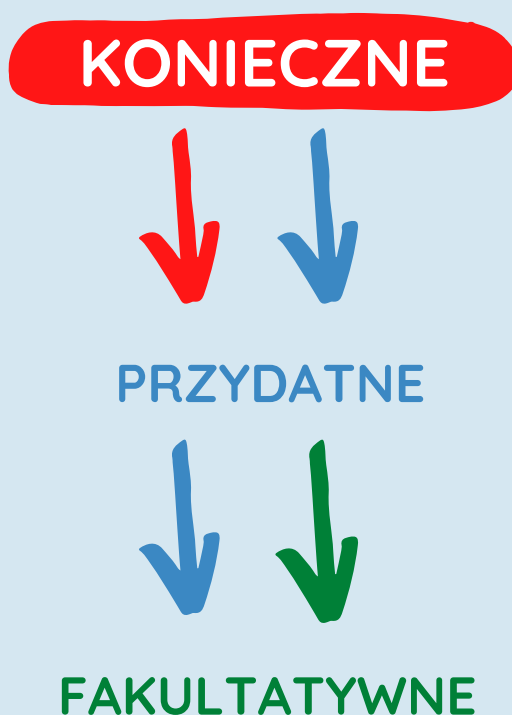
... dlaczego często uczymy w sytuacjach niezyciowych, w odpowiedzi na sztuczne sygnały?

... dlaczego taki nacisk kładziemy na umiejętności akademickie, które poza ćwiczeniem pamięci i poszerzaniem wiedzy, nie przekładają się na użyteczne ich użycie?

Potrzebujemy uczenia z sensem.

Potrzebujemy uczenia funkcjonalnych umiejętności, czyli takich, które są przydatne i użyteczne w codziennym życiu, zaczynając od komunikacji, której źródło umiejscowione jest w rzeczywistych, aktualnych potrzebach danej osoby i uczonej w oparciu o sygnały, które są wskaźnikami tychże potrzeb, po samodzielność w sytuacjach życiowych, zaradność w radzeniu sobie w prostych i skomplikowanych sytuacjach problemowych i planowanie działań tych prostych i tych wymagających organizacji całego dnia.

Kluczem uczenia funkcjonalnego będzie podzielenie tego, czego trzeba się nauczyć na umiejętności konieczne, umiejętności przydatne i umiejętności fakultatywne z punktu widzenia użyteczności w codziennym życiu.

Rys. 1: Podział umiejętności funkcjonalnych

POTRZEBA FUNKCJONALNEGO NARZĘDZIA W UCZENIU

Uczenie funkcjonalnych umiejętności wymaga prostego narzędzia, które w jasny i konkretny sposób poprowadzi rodzica i nauczyciela przez kolejne etapy uczenia.

KOMU MA SŁUŻYĆ NARZĘDZIE?

Narzędzie zostało stworzone z myślą o uczniach, u których zostało zdiagnozowana **niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym**. Wyznacza ono cele do osiągnięcia umiejętności, które będą konieczne czy też istotne dla funkcjonowania w codziennym ich życiu. Cele nie są uhierarchizowane rozwojowo. Głównym kryterium doboru zadań na poszczególnych etapach jest stopień funkcjonalności.

Pedagodzy specjaliści, logopedzi, terapeuci zajęciowi, fizjoterapeuci w pełnej współpracy z rodzicami oceniają przy pomocy narzędzia poziom opanowania poszczególnych funkcjonalnych umiejętności i wyznaczają na jego podstawie zadania do realizacji. Dyrektorzy placówek, którzy zdecydują się korzystać z narzędzia, dostarczają swoim nauczycielom gotowe materiały w postaci kwestionariusza i instruktażu do uczenia funkcjonalnego, które w bardzo dużym stopniu ułatwią pracę nad realizacją podstawy programowej oraz zaleceń wynikających z orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego.

STRUKTURA NARZĘDZIA

W skład narzędzia wchodzi:

- Kwestionariusz (narzędzie podstawowe)
- Instruktaż (narzędzie uzupełniające)
- Raport postępów – WOPFU
- Raport postępów – WOPFU z przykładami

Kwestionariusz zawiera zadania wraz z tabelami do oceny wstępnej oraz oceny czynionych postępów.

Instruktaż zawiera dokładny opis poszczególnych zadań, opis kryteriów ich zaliczenia, opis kryteriów generalizacji oraz wskazówki do nauki.

Dostępny jest również dodatkowy arkusz **Raport postępów – WOPFU**, dla osób, które w bardziej ścisłej formie „Mocnych stron i predyspozycji ucznia” oraz „Indywidualnych potrzeb rozwojowych, przyczyn niepowodzeń edukacyjnych, propozycji zmian w IPET” chciałby zawrzeć informacje z kwestionariusza.

OCENA, IPET I WOPFU W JEDNYM

Kwestionariusz (wraz z instruktażem) są w pełni zgodne z podstawą programową dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym.

Na podstawie kwestionariusza dokonuje się oceny poziomu umiejętności. Wyniki tejże oceny przekształcają kwestionariusz w Indywidualny Program Edukacyjno – Terapeutyczny (IPET) a zebrane w wyznaczonych okresach dane z procesu uczenia się tworzą z kwestionariusza Wielospecjalistyczną Oceną Poziomu Funkcjonowania Ucznia (WOPFU).

KWESTIONARIUSZ

Kwestionariusz stanowi podstawowe narzędzie w wyznaczaniu celów i dokumentowaniu poziomu umiejętności funkcjonalnych. Zawiera zestaw zadań zgodnych z podstawą programową kształcenia ogólnego dla uczniów z Niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym. Zadania związane są bezpośrednio z umiejętnościami funkcjonalnymi, które w kwestionariuszu podzielone są na trzy poziomy.

POZIOM I umiejętności KONIECZNE

Są to umiejętności, bez których samodzielne funkcjonowanie staje się niemożliwe. Nauczyciel zobligowany jest do rozpoczynania uczenia od tego poziomu.

POZIOM II umiejętności PRZYDATNE

Grupa umiejętności, których posiadanie nie jest niezbędne dla samodzielnego funkcjonowania, natomiast w bardzo istotny sposób wpływa na codzienne radzenie sobie w różnorodnych sytuacjach.

POZIOM III umiejętności FAKULTATYWNE

Grupa umiejętności, która ma wartość poznawczą, emocjonalną, społeczną, wiążąc się pośrednio z samodzielnym funkcjonowaniem, bez których jednak uczeń poradzi sobie w niezbędnym zakresie życia codziennego.

Ocena poziomu funkcjonowania zgodnie z ustanowionymi w kwestionariuszu zadaniami służy zaplanowaniu uczenia i jego wdrożeniu według hierarchii poziomu funkcjonalności, zaczynając od umiejętności koniecznych do samodzielnego funkcjonowania, po umiejętności istotne a kończąc na umiejętnościach fakultatywnych.

WAŻNE:

1. Realizacja zadań odbywa się przez cały okres nauki szkolnej
2. Nauczyciel i rodzic rozpoczyna sprawdzanie zadań od poziomu "konieczne", oceniając zawarte w nim obszary.
3. Nauczyciel i rodzic nie sprawdza zadań z całego kwestionariusza. Zatrzymuje sprawdzanie, jeśli zaobserwuje brak umiejętności w danym obszarze.
4. Przejście do poziomu "przydatne" następuje po zaliczeniu zadań z obszaru "konieczne".
5. Przejście do poziomu "fakultatywne" następuje po zaliczeniu zadań z obszaru "przydatne"

OSOBY DOKONUJĄCE POMIARU

Pomiar dokonywany jest w głównej mierze przez nauczyciela. Część zadań ocenia rodzic. Ważnym jest, aby dokonana ocena była skonsultowana przez rodziców i nauczycieli, gdyż umiejętność funkcjonalna opanowana jest wówczas, gdy uczeń wykorzystuje ją samodzielnie na co dzień w różnych środowiskach.

PRZEPROWADZENIE POMIARU

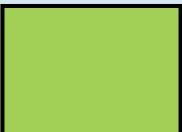
Pomiar standardowo przeprowadzany jest trzykrotnie w ciągu roku szkolnego: na początku roku szkolnego, przed zakończeniem pierwszego semestru, przed zakończeniem drugiego semestru.

WAŻNE:

Nauczyciel/ rodzic **nie musi dokonywać oceny wszystkich umiejętności** zawartych w kwestionariuszu. Może wybrać te zadania, które uważa za najbardziej adekwatne z punktu rozwoju ucznia, rozpoczynając od poziomu “KONIECZNE” (zadania umieszczone w kwestionariuszu są przeznaczone do IPET na cały okres edukacji szkolnej).

Rodzic/ nauczyciel obserwują zachowanie ucznia w typowych codziennych sytuacjach i zapisują wyniki zgodnie z poniższą legendą:

LEGENDA KOLORÓW I SYMBOLI DO OCENY W TABELI

	brak umiejętności (brak możliwości podpowiedzi)
	wykonuje z pełną podpowiedzią
	wykonuje z częściowo wycofaną podpowiedzią
	wykonuje całkowicie samodzielnie
TW	Test Wstępny - pierwszy pomiar oznaczony na kolorowym polu zgodnie z legendą
GM	Generalizacja Miejsca - zaznaczane na kolorowym polu zgodnie z legendą
GO	Generalizacja Osoby - zaznaczane na kolorowym polu zgodnie z legendą
GN	Generalizacja Materiału - zaznaczane na kolorowym polu zgodnie z legendą
U	Utrwalanie w czasie
ND	Nie dotyczy - obserwator wpisuje, jeśli zadanie nie jest przeznaczone dla danego ucznia (np. nie odpowiada jego indywidualnemu rozwojowi)

Tab. 1: Legenda kolorów i symboli do oceny

ALTERNATYWNY DO KOLORÓW SPOSÓB OCENY:

BU - brak umiejętności

PP - pełna podpowiedź

CP - częściowo wycofana podpowiedź

WS - wykonuje całkowicie samodzielnie

LEGENDA KOLORÓW I SYMBOLI DO OCENY W TABELI

TW	Test Wstępny dokonywany jest na początku roku szkolnego lub w pierwszym miesiącu po przyjęciu ucznia w trakcie trwającego już roku szkolnego. Obserwator zaznacza kolorem stopień samodzielności wykonania zadania, nadpisując na kolor symbol TW
	uczeń w ogóle nie podejmuje wykonania zadania i/lub nie pozwala na pomoc i/lub prezentuje zachowania trudne
	uczeń wykonuje zadanie z pełną pomocą (werbalną, modelującą, fizyczną) drugiej osoby
	uczeń wykonuje zadanie z częściowo wycofaną pomocą drugiej osoby (werbalną, modelującą, fizyczną); w sytuacji obecne są odpowiedzi (specjalna pozycja, specjalne oprzyrządowanie, specjalne znaczniki (?))
	uczeń wykonuje zadanie całkowicie samodzielnie; w otoczeniu nie ma żadnych specjalnych pomocy
GM GO GN	w zadaniach, które będą wymagały dodatkowego sprawdzenia, czy umiejętność prezentowana jest w nowych warunkach, które nie podlegały wcześniejszemu uczeniu, zaznaczone zostanie GM (dla generalizacji miejsca) GO (dla generalizacji osoby), GN (dla generalizacji materiału) na kolorowym polu zgodnie z powyższą legendą
U	po opanowaniu określonej umiejętności należy sprawdzać, czy umiejętność jest podtrzymywana przez naturalne warunki, to znaczy, czy uczeń jej nie traci. Po upływie ustalonego przez rodzica/ nauczyciela czasu, sprawdzany jest poziom umiejętności. Wynik zapisywany jest w kwestionariuszu znakiem "U" na kolorowym polu zgodnie z powyższą legendą
UWAGA	Rodzic/ nauczyciel może wprowadzić częstszy (niż trzykrotny) pomiar. Częstsze pomiary pozwalają na szybsze wychwycenie tendencji zmian i ewentualną modyfikację sposobu uczenia.

Tab. 2: Legenda kolorów i symboli do oceny - informacje

PRZYKŁADOWY POMIAR

Naniesienie literowych oznaczeń oraz kolorów daje obserwatorom jasny obraz poziomu opanowanych umiejętności.

PROSZENIE					
Proszenie może odbywać za pomocą różnych modalności w tym poprzez: wskazanie, gest, podanie obrazka, użycie dźwięku/ słowa			POMIAR I	POMIAR II	POMIAR III
REALIZACJA NA PRZEDMIOCIE	SYMBOL	ZADANIE	DATA:	DATA:	DATA:
wszystkie przedmioty		Prosi o pożądane przez siebie rzeczy poprzez wskazanie palcem.	ND		
wszystkie przedmioty		Prosi o 10 pożądanych przez siebie rzeczy (rzeczy widoczne) (mowa, gest komunikacyjny lub AAC).	TW 9.09.2021	7.01.2022	25.05.2022
wszystkie przedmioty		Prosi o dostęp do 10 preferowanych aktywności (mowa lub AAC).	TW 9.09.2021	7.01.2022	25.05.2022
FOIS/ ZRK		Prosi o znalezienie książki lub komunikatora elektronicznego (GEST!).	ND		

Rys. 2: Przykładowy pomiar

W powyższym przykładzie widzimy, iż na poziomie wstępnej obserwacji przeprowadzonej **9 września 2021r** w zakresie **UMIEJĘTNOŚCI KONIECZNYCH** uczeń potrzebował pełnej podpowiedzi do wyrażenia swoich próśb o 10 pożądanych przez siebie rzeczy (rzeczy widoczne) oraz o dostęp do 10 preferowanych aktywności (Prośby o pożądane przez siebie rzeczy poprzez wskazanie palcem oraz proszenie o znalezienie książki lub komunikatora elektronicznego oznaczone zostały symbolem „nie dotyczy”, ponieważ uczeń posługiwał się mową).

W kolejnym pomiarze przeprowadzonym **7 stycznia 2022r** zaobserwowano, że uczeń potrafi samodzielnie wyrażać swoje próśby o 10 pożądanych przez siebie rzeczy (rzeczy widoczne) a w pomiar z dnia **25 maja 2022r** wskazuje na to, że zgeneralizował tę umiejętność na inne osoby i umiejętność ta utrzymuje się w czasie.

W dniu **25 maja 2022r** opanowana została również umiejętność proszenia o dostęp do 10 preferowanych aktywności. Umiejętność ta wymaga jeszcze generalizacji i utrwalenia w czasie.

NAUCZYCIEL I RODZIC AUTOREM KWESTIONARIUSZA

W każdej kategorii zadań znajdują się puste pola, w których rodzic i nauczyciel mogą wpisać funkcjonalne zadania charakterystyczne z punktu widzenia rozwoju i warunków środowiskowych danej osoby, których kwestionariusz nie uwzględnił.

		Inne - nieujęte powyżej, indywidualne niezbędne umiejętności dla ucznia w zakresie proszenia:			

Rys. 3. Pola wpisywania własnych zadań

Pola do wpisywania zadań charakterystycznych z punktu widzenia rozwoju i warunków środowiskowych danej osoby, których kwestionariusz nie uwzględnił.

KWESTIONARIUSZ JAKO IPET

Ocena dokonana w kwestionariuszu wraz z zaleceniami z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego stanowi wyznacznik dla stworzenia Indywidualnego Programu Terapeutyczno - Edukacyjnego.

Spis zadań funkcjonalnych zawartych w kwestionariuszu stanowi jednocześnie program. Zadaniem nauczyciela będzie w tym wypadku przeanalizowanie oceny pod kątem zadań z poziomu **UMIEJĘTNOŚCI KONIECZNYCH** w zakresie samodzielnego ich wykonywania i wprowadzenie do uczenia tych z nich, w których wymagana była odpowiedź.

Opanowanie samodzielności na poziomie **UMIEJĘTNOŚCI KONIECZNYCH**, uprawnii nauczyciela i rodzica do przejścia na poziom **UMIEJĘTNOŚCI PRZYDATNYCH** I **UMIEJĘTNOŚCI FAKULTATYWNYCH**.

Tym samym kwestionariusz, po dołączeniu głównych informacji o uczniu oraz zaleceń z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, staje się Indywidualnym Programem Edukacyjno - Terapeutycznym.

KWESTIONARIUSZ A WOPFU

Kwestionariusz poprzez swoje obrazowe pomiary może stanowić jednocześnie Wielospecjalistyczną Ocenę Poziomu Funkcjonowania Ucznia (WOPFU). Rodzic i Nauczyciel dysponują przejrzystą strukturą, która dokładnie wskazuje na mocne i słabe strony funkcjonowania danej osoby.

Umiejętności opanowane, czyli zaznaczone kolorem zielonym (z lub bez symboli GO, GM, U) stanowią mocne strony funkcjonowania ucznia. Umiejętności pozostające w kilkakrotnych pomiarach w kolorze niebieskim (lub czerwonym) wskazują na słabe strony funkcjonowania ucznia.

Osoby, dla których ważne jest zbiorcze podsumowanie, mogą skorzystać z dodatkowego formularza jakim jest „Raport postępów – WOPFU”. Wypełnienie tego dokumentu polega na przeniesieniu zadań opanowanych i zadań, które sprawiają trudność i wklejenie ich w rubryki „Mocne strony i predyspozycje ucznia” oraz „Indywidualne potrzeby rozwojowe, przyczyny niepowodzeń edukacyjnych, propozycje zmian w IPET” do tegoż arkusza.

Przykład takiej tabeli podany jest poniżej.

METRYCZKA	
Imię i nazwisko ucznia	
Klasa/ semestr/ grupa	
Osoby przygotowujące WOPFU (zespół)	
Data opracowania WOPFU	

KOMUNIKACJA	
PROSZENIE	
Mocne strony i predyspozycje ucznia. Efektywność udzielanej pomocy PP W minionym semestrze Bartkowi udało się opanować nowe umiejętności: • Prosi o 10 pożądanych przez siebie rzeczy (rzeczy widoczne). • Informuje, że czegoś nie chce. • Prosi o znalezienie książki lub komunikatora elektronicznego (GEST). • Uczeń zgłasza potrzeby fizjologiczne. • Prosi o odpoczynek.	Indywidualne potrzeby rozwojowe. Przyczyny niepowodzeń edukacyjnych. Propozycje zmian w IPET W dalszej pracy należy skupić się na poniższych celach: • Oddaje wzmocnienia.

Rys.4. Arkusz Wielospecjalistycznej Oceny Poziomu Funkcjonowania Ucznia

REALIZACJA ZADAŃ KWESTIONARIUSZA NA POSZCZEGÓLNYCH PRZEDMIOTACH

Do każdego zadania w kwestionariuszu przypisane zostały przedmioty, w ramach których mogą one być realizowane. Informację na ten temat użytkownik znajdzie w lewej zewnętrznej kolumnie. Przyporządkowanie tychże zadań poszczególnym przedmiotom ułatwia nauczycielom zaplanowanie i organizację swojej pracy, zwłaszcza jeśli pracują oni w zespołach. Część zadań możliwa jest do realizacji tylko w warunkach pozaszkolnych (np. umiejętności związane ze spaniem). W tym zakresie nauczyciele współpracują razem z rodzicami, jednak główne pole nauki przenoszone jest w tym wypadku na naturalne środowisko.

Wyjątek w przyporządkowywaniu do przedmiotów stanowią zadania z komunikacji. W tym wypadku realizowane są one zarówno przez rodziców, w każdym środowisku, w którym przebywają ze swoim dzieckiem, jak i wszystkich nauczycieli, na wszystkich przedmiotach.

wszystkie przedmioty		Posiada nawyk wyrzucania śmieci do kosza.
FOIS/ PP/ ZKK		Posiada nawyk wkładania brudnych naczyń do zmywarki.
FOIS/ PP/ ZKK		Posiada nawyk zamywania okien/ kurzu/ piachu z podłogi.
FOIS/ PP		Posiada nawyk wrzucania brudnych rzeczy do kosza na pranie.

Przedmioty, na których może być realizowane uczenie.

Rys.5. Przypisanie zadań do przedmiotów

KIEDY ZAJRZEĆ DO INSTRUKTAŻU?

Pracując z kwestionariuszem, mogą pojawić się pytania odnośnie realizacji poszczególnych zadań. Warto wówczas zajrzeć do instruktażu, w którym zawarte są definicje zachowania, kryteria opanowania poszczególnych zadań, praktyczne wskazówki do przeprowadzania badania a także do uczenia.

DEFINICJE ZACHOWANIA

Zadania zawarte w kwestionariuszu opisują zachowania, które podlegają mierzeniu. Definicje zawarte w instruktażu doprecyzowują te zachowania, ułatwiając rodzicowi i nauczycielowi dokonanie obserwacji.

Przykładowo, w zakresie **UMIEJĘTNOŚCI KONIECZNYCH** w obszarze zaradność, znajduje się zadanie: „Czeka na otrzymanie uwagi znaczącej dla niego osoby/ preferowanego przedmiotu/ aktywności”.

Definicja doprecyzowuje to zachowanie, mówiąc, iż: „Po zakomunikowaniu prośby w sposób werbalny lub niewerbalny (AAC) uczeń czeka na preferowaną rzecz/ aktywność do czasu jej otrzymania, nie prezentując zachowań trudnych.”

KRYTERIUM ZALICZENIA

Określenie kryterium opanowania danej umiejętności funkcjonalnej wydawałoby się prostym zadaniem. Przykładowo kryterium mogłoby być zdefiniowane jako:
„W warunkach naturalnych uczeń samodzielnie, spontanicznie mówi do drugiej osoby, że zabrakło mu jakiegoś przedmiotu koniecznego do wykonania danej aktywności”.

A jednak ... Czy jeśli zostało zaobserwowane, że jeden raz w ten sposób zakomunikował brak potrzebnej rzeczy (np. pasty do zębów), to umiejętność jest opanowana? Czy dwa razy wystarczy? Czy powinien zasignalizować, że zabrakło pasty, ale również masła w lodówce i skarpetek bez dziury na palcach? Czy w przypadku braku osób bliskich uczeń powinien potrafić umieć zakomunikować brak danej rzeczy nieznanym osobom?

KRYTERIUM ZALICZENIA C.D.

Te wątpliwości rozwijają kryteria zawarte w instruktażu. Zostały one podzielone na dwa obszary: kryteria zaliczenia dla warunków, w których przeprowadzane było uczenie oraz kryteria zaliczenia dla warunków generalizacji.

Pierwsze kryterium odnosi się do sytuacji, w których przebiegało uczenie. Zadanie zostaje uznane za opanowane, jeśli uczeń wykonuje samodzielnie to, czego był uczony. Na przykład uczony był czekania na przejście do kolejnej aktywności albo kontynuowania już rozpoczętej aktywności w warunkach szkolnych w pięciu sytuacjach (Uczenie dotyczyło sytuacji czekania granie na tablecie, wejścia do sali integracji sensorycznej, jedzenia deseru po głównym posiłku, czekania na ponowne połączenie z internetem podczas oglądania filmu na youtube oraz rozmowy z opiekunem po zakończeniu jego konwersacji z inną osobą). Samodzielne czekanie przez wyznaczony czas w tych pięciu sytuacjach będzie spełniało kryteria zaliczenia dla warunków z uczenia się.

Zaliczenie warunków z generalizacji ma znacznie szerszy zakres. W przypadku czekania należałoby zauważyć, że uczeń potrafi czekać na przejście do kolejnej aktywności albo na kontynuowanie już rozpoczętej aktywności w każdych nowych warunkach, które nie podlegały wcześniejszemu uczeniu.

PRZYKŁADY I KROKI W UCZENIU

Ostatnia kolumna instruktażu zawiera pomoce do przeprowadzenia uczenia. Są to często spotykane przykłady lub podział na poszczególne kroki, które pomogą w stopniowym opanowywaniu umiejętności. Ważnym jest to, aby nie traktować ich jako wyznaczników uczenia. Każda osoba, z którą pracujemy, posiada własną historię uczenia i podane przykłady mogą stanowić tylko pomoc w tworzeniu własnych scenariuszy uczenia.

W omawianym powyżej przykładzie zaproponowano uczenie w 5 konkretnych sytuacjach, rozpoczynając od czekania przez 10 sekund, stopniowo zwiększając aż do 20 minut.

INSTRUKTAŻOWE PRZYKŁADY

Poniżej zaprezentowane zostały dwa przykłady z instruktażu. Jeden dotyczy zwracania uwagi innych osób na sytuacje niebezpieczne, drugi natomiast rozwiązywania prostych sytuacji problemowych, w tym wypadku proszenia o przedmiot, którego nie można odnaleźć a jest niezbędny w danej sytuacji.

ZWRACANIE UWAGI INNYCH OSÓB NA SYTUACJE NIEBEZPIECZNE			
ZADANIE	DEFINICJA	KRYTERIUM ZALICZENIA/ GENERALIZACJI	PRZYKŁADY/ INFORMACJE
Podaje identyfikator z danymi opiekuna w momencie, gdy nie może go znaleźć.	Uczeń podaje samodzielnie lub na prośbę dane kontaktowe do opiekuna.	Kryterium zaliczenia W 5 stworzonych sytuacjach zagubienia się, uczeń podaje samodzielnie lub na prośbę dane kontaktowe do opiekuna. Kryterium generalizacji W każdej sytuacji zgubienia się uczeń podaje samodzielnie lub na prośbę dane kontaktowe do opiekuna.	Każdy uczeń powinien być wyposażony w pisemną informację z danymi kontaktowymi opiekuna. U uczniów trzeba wyćwiczyć nawyk noszenia tych danych przy sobie. Uczniowie, którzy mają telefony, powinni mieć łatwy do znalezienia numer telefonu do opiekuna (z nazwą łatwą do zidentyfikowania przez obcą osobę). Uwaga: warto, aby uczniowie byli wyposażeni w zegarki z GPS i aby mieli nawyk ich zakładania. Możliwe, nieobligatoryjne proponowane kroki: 1.pozostawienie w nieznanym miejscu budynku szkolnego (w uzgodnieniu z innym nauczycielem). 2.wyjście do WC opiekuna w McDonaldzie i długi brak jego powrotu (w uzgodnieniu z obcą uczniowi osobą dorosłą). 3.pozostawienie w jednym ze sklepów w galerii handlowej (w uzgodnieniu z ochroniarzem). 4.zagubienie po seansie filmowym w kinie (w uzgodnieniu z obcą uczniowi osobą dorosłą). 5.zagubienie w ogrodzie zoologicznym/ palmiarni/ muzeum (w uzgodnieniu z obcą uczniowi osobą dorosłą).

Rys.6: Przykład 1 zapisu w Instruktażu

ROZWIĄZYWANIE PROSTYCH SYTUACJI PROBLEMOWYCH - ROZWIĄDUJE SYTUACJĘ, W KTÓREJ POTRZEBUJE POMOCY A BEZPOŚREDNI OPIEKUN JEST NIEOBECNY.			
ZADANIE	DEFINICJA	KRYTERIUM ZALICZENIA/ GENERALIZACJI	PRZYKŁADY/ INFORMACJE
Prosi o zaginiony przedmiot konieczny do dokończenia rutynowej czynności innej osoby.	Uczeń prosi o przedmiot konieczny do dokończenia rutynowej czynności osoby stale przebywającej z dzieckiem w określonej sytuacji (np. brak szczoteczki do mycia zębów; prośba kierowana do rodzica lub nauczyciela w formie werbalnej/ obrazkowej/gestu.	Kryterium zaliczenia Uczeń prosi o przedmiot konieczny do dokończenia rutynowej czynności w co najmniej 30 sytuacjach. Kryterium generalizacji Uczeń prosi o przedmiot konieczny do dokończenia rutynowej czynności w każdej nowej dla siebie sytuacji.	Przykładowe rzeczy: kapcie, czapka, rękawiczki, pasta do zębów, szczoteczka do zębów, mydło, ciastolina, nożyczki, klej, widelec, łyżka, kubek, krzesło, talerz, serwetka, chusteczka do nosa. Przykładowe sytuacje: 1) Kinga codziennie po przyjściu do domu myje ręce. Gdy orientuje się, że zabrakło mydła prosi o napełnienie dozownika. 2) Krzysz na każdych zajęciach wkleja do zeszytu pasek z aktualnym tematem zajęć. Gdy orientuje się, że skończył się klej prosi nauczyciela o uzupełnienie braku. Możliwe, nieobligatoryjne proponowane kroki: 1.5 przedmiotów: kapcie, szczoteczka do zębów, łyżeczka, kubek do picia, kartka papieru 2.10 przedmiotów: 3.20 przedmiotów: 4.30 przedmiotów: 5.osoby znane, ale nie będące bezpośrednimi opiekunami (babcia/ dziadek/ ciocia/wujek/ nauczyciel z innej klasy itd.)

Rys. 7: Przykład 2 zapisu w Instruktażu

KILKA DODATKOWYCH INFORMACJI DLA DYREKTORÓW SZKÓŁ

„Specjalnie – funkcjonalnie - model nauczania dzieci z niepełnosprawnością intelektualną FUNKCJONALNYCH umiejętności” nie jest jedną z wielu propozycji oceny i ćwiczeń, które można wprowadzić do programów nauczania w szkołach.

Jeśli szkoła nie będzie uczyła w pierwszej kolejności tego, co konieczne w przygotowywaniu do dorosłego życia a nadal będzie kładła nacisk na umiejętności akademickie, kolejne grupy uczniów będą opuszczały jej mury, wiedząc ile to jest dziesięć trójkątów narysowanych na kartce a nie potrafiąc wyciągnąć z lodówki dwóch jajek do przygotowania sobie jajecznicy, wycinając wzory na obrazkach a nie potrafiąc przeciąć nożyczkami opakowania z proszkiem do zrobienia kisielu.

A przecież wydawałoby się, że to takie oczywiste, aby ułożyć plan uczenia od wprowadzenia umiejętności koniecznych, po istotne i fakultatywne.

Rodzicom zależy na usamodzielnieniu dziecka w jak największym zakresie. Często zwracają uwagę na to, że uczone umiejętności pojawiają się wybiórczo, nie są przenoszone na dom i inne środowiska, w których dana osoba przebywa. Tymczasem jest wiele umiejętności, które powinny być intensywnie ćwiczone, gdyż są niezbędne do codziennego życia. Wychowywanie dziecka z niepełnosprawnością jest szczególnie trudne i wymagające, wskazana jest więc jak największa, profesjonalna pomoc. Najczęściej jest jednak tak, że rodzic samodzielnie musi uczyć dziecka istotnych czynności życiowych.

Na szczególną uwagę zasługuje sytuacja nauczycieli edukacji specjalnej. Cięży na nich obowiązek stworzenia i realizowania indywidualnego programu dostosowanego do potrzeb i umiejętności ucznia, a jednocześnie praca w większości placówek ma przebiegać w charakterze zajęć grupowych, co więcej w oparciu o odgórnie narzucone formy organizacyjne. Efektywna praca w oparciu o indywidualne programy na zajęciach grupowych w narzuconych jednostkach organizacyjnych wymaga ogromnej kreatywności, zaangażowania i stałej gotowości do rozwijania kompetencji edukacyjno-terapeutycznych. Tajemnicą poliszynela jest, że najbardziej zaangażowani nauczyciele pracują kosztem własnych nakładów finansowych i życia prywatnego.

To wszystko odbywa się przy stałym wieloletnim braku adekwatnego wynagrodzenia finansowego nauczycieli. W związku z powyższą sytuacją liczna grupa nauczycieli chętnie sięga po **gotowe publikacje zawierające materiały edukacyjne, umożliwiające szybsze przygotowanie się do zajęć**. W przypadku części uczniów gotowe materiały sprawdzają się znakomicie przynosząc sukcesywny i utrzymujący się w czasie przyrost umiejętności, a także ze względu na ich atrakcyjną formę, wyższą motywację do pracy uczniów. Istnieje jednak także, znaczna grupa uczniów, których możliwości psychofizyczne nie pozwalają im na generalizację umiejętności nabytych w klasie szkolnej na środowisko domowe lub szerzej – najbliższe środowisko społeczne.

W związku z tym ich potrzebą edukacyjną staje się nauczanie umiejętności w środowisku docelowym w sytuacjach i na przedmiotach najbardziej zbliżonych do tych, z którymi będą musieli się spotkać po opuszczeniu murów szkoły.

Model uczenia funkcjonalnego z zastosowaniem opracowanych kwestionariuszy przeniesienie **nacisk na uczenie w pierwszej kolejności umiejętności koniecznych i istotnych z punktu widzenia dorosłego samodzielnego życia**. Będzie głównym elementem pracy psychologiczno-pedagogicznej z rodzicami a przede wszystkim zaopatrzy nauczycieli w gotowe narzędzie oceny i pisanie programów, na podstawie którego w uporządkowany sposób będą mogli rozwijać swoją kreatywność, wkładając swoją nieocenioną energię w to, co jest sensem nauczania a więc metody i techniki efektywnego nauczania umiejętności, które będą procentowały w dorosłym życiu ich uczniów.

KILKA DODATKOWYCH INFORMACJI DLA RODZICÓW

Propozycja uczenia umiejętności według obszarów “musi mieć opanowane”, “powinno mieć opanowane”, “dobrze, aby miało opanowane”, “miło, aby miało opanowane” wyszła od rodziców mieszkających w Stanach Zjednoczonych, których dzieci ukończyły szkołę i rozpoczęły swoje dorosłe życie. Analiza posiadanych przez nich umiejętności zweryfikowała treści, które były ich dzieciom przekazywane w szkole. **Komunikacja, samodzielność, zaradność w konkretnych sytuacjach życiowych** stanęła na czele potrzeb.

Okazało się, że wiele zadań, które były wykonywane w szkole, nie przełożyła się na codzienne umiejętności a większość zdobytej wiedzy została po prostu z czasem zapomniana. U wielu uczniów, którzy skończyli szkołę, pozostał brak umiejętności samodzielnego zaplanowania czasu wolnego, poradzenia sobie w prostych sytuacjach życiowych, chociażby takich, jak rozwiązanie bardzo prostych sytuacji problemowych. Wiele uczniów nadal miało problemy z wizytami u lekarza, pobraniem krwi czy zabiegiem dentystycznym. Wiele potrafiło w sytuacjach uczenia nazywać słowami lub przy pomocy obrazków lub gestów różnego rodzaju obiekty, natomiast w sytuacjach życiowych nie potrafili samodzielnie i spontanicznie wyrazić tego, na czym im zależy, czego potrzebują czy też czego nie chcą, aby się zadziało. Brak tej umiejętności był natomiast bezpośrednio połączony z pojawianiem się zachowań trudnych takich, jak agresja czy autoagresja - jako formy komunikatu odmowy czy prośby.

Te same kwestie zgłaszali polscy rodzice - o łączeniu w szkołach uczenia umiejętności akademickich i funkcjonalnych (co było bardzo doceniane), jednak ze zdecydowanie większym naciskiem na umiejętności akademickie.

Propozycja przedstawiona w modelu “Specjalnie - funkcjonalnie” jest wspólnym dziełem rodziców i nauczycieli, w którym oś uczenia stanowią **umiejętności funkcjonalne**. Umiejętności akademickie wprowadzane są po opanowaniu umiejętności koniecznych dla samodzielnego funkcjonowania.

Model zakłada uwspólnienie pracy rodziców i nauczycieli w ramach Indywidualnego Programu Edukacyjnego - Terapeutycznego, który realizowany jest zarówno w szkole, jak i w środowisku domowym. **Część obserwacji i zadań jest możliwa do przeprowadzenia tylko w warunkach domowych.** Systematyczne uczenie w tychże warunkach przez rodziców, wspieranych wiedzą i doświadczeniem nauczycieli, jest niezbędne do opanowania czy też utrwalania tychże umiejętności w warunkach naturalnych. Tak ważnym staje się w tym momencie wzajemna obserwacja, wymiana informacji a przede wszystkim wspólne spotkania i wspólnie podejmowane działania. Wiele placówek umożliwia obserwację zajęć na ich terenie. Wiele nauczycieli wchodzi również do miejsc zamieszkania uczniów, w celu konsultacji kierunku nauczania. Standardem placówek są wspólne spotkania i omawianie programu. Bazą do tej współpracy może stać się proponowany kwestionariusz. Narzędzie to wyznacza dla rodziców i nauczycieli wspólne działania w zakresie obserwacji, ustanawiania programów i uczenia w obszarach najważniejszych dla naszych dzieci i uczniów.

Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita
Polska

PO²JUTRZE 2.0

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Innowacja społeczna **"Specjalnie-funkcjonalnie - model nauczania dzieci z niepełnosprawnością intelektualną umiejętności funkcjonalnych"**, została zrealizowana ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

Innowacja powstała przy współpracy z inkubatorem innowacji społecznych w obszarze KSZTAŁCENIE:
POPOJUTRZE 2.0 SENSE consulting sp. z o.o.